

**Eksperts
Ilma Valdmane**

3. ESPON 2013 programmas īstenošanas iespējas Latvijā

- 3.1. ESPON 2013 programmā noteiktie mērķi, prioritātes un rīcības Latvijas kontekstā;
- 3.2. Latvijas iespēju analīze ESPON 2013 programmas īstenošanā;
- 3.3. Priekšlikumi situācijas uzlabošanai pētījumu jomā telpiskajā plānošanā;
- 3.4. Priekšlikumi Latvijai nepieciešamajām pētījumu tēmām, virzieniem un uzdevumiem telpiskās plānošanas un ESPON 2013 programmas kontekstā;

3.1. ESPON 2013 programmā noteiktie mērķi, prioritātes un rīcības Latvijas kontekstā

- **Mērķi:**
  - **Vispārējie mērķi (3)**
  - **Stratēģiskie mērķi (7)**
  - **Specifiskie mērķi (13)**
- **5 prioritātes**

Prioritātes un rīcības

1.prioritāte.

**Praktiski pētījumi par teritoriju attīstību, konkurētspēju un kohēziju:
Apstiprinājums teritoriālajām tendencēm, perspektīvām un politiku ietekmēm**

	Rīcības
(1.1)	Tematiska un starp tematiska analīze, definējot teritoriju potenciālus un izaicinājumus, aptverot teritoriju tendenču un nākotnes izpēti.
(1.2)	ES politiku teritoriālā ietekme.
(1.3)	Zināšanu atbalstoša sistēma.

Latvijas intereses:

(1.2.) TIA (*Territorial Impact Assessment*) koncepts

Prioritātes un rīcības

2.prioritāte

Analīze, kas orientēta uz lietotāju vajadzībām: Eiropas perspektīva attiecībā uz dažādu tipu teritoriju attīstību.

	Rīcības
(2.1)	Integrētas studijas un tematiska analīze.
(2.2)	Zināšanu atbalsts eksperimentālām un inovatīvām darbībām.
(2.3)	Ar citām Strukturālo fondu programmām saistītas darbības.

Latvijas intereses:
(2.3) INTERACT un URBACT programmas

Prioritātes un rīcības

3.prioritāte.

Zinātniskā platforma un instrumenti:

Teritoriālie indikatori un dati, analītiskie instrumenti un teorētiskais atbalsts.

	Rīcības
(3.1)	ESPON datu bāzes un datu veidošana.
(3.2)	Teritoriālie indikatori, indeksi un instrumenti.
(3.3)	Teritoriālā monitoringa sistēma un ziņojumi.
(3.4)	Mērķtiecīgi pasākumi indikatoru un karšu aktualizēšanai.

•Latvijas intereses:

Salīdzināma informācija;

Indikatori, indeksi, WEB atbalstīts GIS,

prognozēšanas modeļi;

Teritoriālais monitorings;

Prioritātes un rīcības

4. prioritāte.

Kapitalizācija (rezultātu), piederība un līdzdalība:

Kapacitātes paaugstināšana, dialogs un sadarbības tīkls.

	Rīcības
(4.1)	Mediji un publikācijas.
(4.2)	Eiropas mēroga semināri un darba grupas.
(4.3)	Starpnacionālā tīklojuma aktivitātes.

•Latvijas intereses:

Latvijas situācijas objektīvs atspoguļojums;

Pieredzes gūšana starptautiskos projektos;

Prioritātes un rīcības

5.prioritāte. Tehniskā palīdzība, analītiskais atbalsts un komunikācija.

	Rīcības
(5.1)	Tehniskā palīdzība.
(5.2)	Analītiskais atbalsts.
(5.3)	Komunikācija.

3.2. Latvijas iespēju analīze ESPON 2013 programmas īstenošanā (SVID)

Stiprās puses

- Esošās augstākās izglītības mācību iestādes – bāze un intelektuālais potenciāls zinātnisko pētījumu veikšanai un augstas kvalifikācijas speciālistu sagatavošanai;
- Pieredze starptautisku projektu izstrādē gan reģionālā, gan vietējo pašvaldību līmenī;
- Attīstītas informācijas un telekomunikāciju tehnoloģijas, turpinās to tīklu izveide un modernizācija;
- Ir izveidots un darbojas ESPON kontaktpunkts;
- Ir agrāk veikti daudzi pētījumi telpiskās plānošanas jomā;
- Ir zinātniskās pētniecības iestādes, pieredze un tradīcijas pētniecības jomā;

Iespējas

- Iespējas izmantot dažādus Eiropas Savienības fondus un piedalīties starptautiskās programmās;
- Augstākās izglītības iestāžu apmācības programmu un mācību bāzu modernizācija;
- Izglītības sistēmas harmonizācija ar Eiropas izglītības sistēmu;
- Potenciāls teritorijas attīstībai, ko sniedz izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums, transporta koridori, dabas un kultūras mantojums;
- Modernu informācijas sistēmu attīstība, dažādu informācijas resursu digitalizācija;
- Telpiskajā plānošanā pielietojamo pētījumu, inovāciju un tehnoloģiju attīstība un veicināšana;
- Pieprasījums pēc praktiski pielietojamiem pētījumiem uz zināšanām balstītajā jaunajā ekonomikā;
- Principiāli jaunas iespējas zinātnisko pētījumu pielietošanas jomā, ko dos tīklveida darbības modeļa attīstība, paplašinot un pārveidojot tradicionālās lineārās saites;
- Transnacionāla sadarbība ar citu valstu zinātniskās pētniecības centriem;

Secinājums:

- **Latvijā ir bāze un intelektuālais potenciāls zinātnisko pētījumu veikšanai.**
- **Latvijā ir zinātniskās pētniecības pieredze un tradīcijas, agrāk veikti daudzi nozīmīgi pētījumi telpiskās plānošanas jomā.**
- **Jaunās informācijas sistēmas un dažādu informācijas resursu digitalizācijas iespējas paver jaunas iespējas zinātnisko pētījumu pielietošanai.**

Vājās puses

- Nav definēta valsts telpiskās un ekonomiskās attīstības stratēģija;
- Vāji izmantots esošais zinātniskais potenciāls, nepietiekošs valsts finansējums zinātniskiem pētījumiem telpiskās plānošanas jomā;
- Nav izveidota telpiskās plānošanas datu bāze ar dažādu nozaru informāciju, statistikas datiem, vienotu indikatoru sistēmu;
- Nav informācija par agrāk veiktajiem pētījumiem un projektiem, tie nav pieejami un izmantojami;
- Nav izveidots Telpisko plānojumu reģistrs;
- Neapmierinoša telekomunikāciju un sakaru infrastruktūra moderno informācijas tehnoloģiju izmantošana;
- Nepietiekoša informācija vietējiem un ārvalstu investoriem par attīstības iespējām;
- Nepietiekoša informācija vietējiem uzņēmējiem, iedzīvotājiem par iespējām iesaistīties projektos, izmantot vietējos, valsts, ES strukturālos fondus.
- Latvijas zinātnes nepietiekama spēja radīt konkurētspējīgus inovatīvus produktus globālam tirgum, vāja zinātnes saistība ar augstāko izglītību.

Draudi

- Atkarība no globālām ekonomiskām un politiskām krīzēm;
- Globālie procesi (atvērtas robežas, saskaņota likumdošana, kopēja valūta u.c.), var mazināt valsts patstāvību ekonomisku lēmumu pieņemšanā;
- Pasīvas attieksmes rezultātā Latvija var palikt ārpus globāliem procesiem gan ekonomikas, gan zinātnes jomā;
- ES politika un pieaugošā tirgus konkurence var negatīvi ietekmēt sektorus ar teritoriālu efektu (lauksaimniecība, zvejniecība, pārtikas nozare);
- Atkarība no enerģētisko resursu avotiem (ietekme uz valsts budžetu);
- Intelektuālā potenciāla aizplūšana, zinātnieku skaita samazināšanās, kas vājinās gan zinātniskie pētījumu jomu, gan inovāciju procesu;
- Trūkstot ilgtermiņa attīstības politikai, šauru, īstermiņa mērķu īstenošanas un stihiskas attīstības rezultātā var zust būtiskas telpiskās vērtības;
- Nepietiekošs valsts ilgtermiņa ieguldījumus izglītībā, zinātnē un pētniecībai bremsēs Latvijas attīstību visās jomās;
- Nepietiekošs finansējums no ESPON puses.

Secinājums:

- **Latvijā nav izstrādāta Telpiskās plānošanas politika.**
- **Atsevišķo nozaru politikas un stratēģijas neievērtē telpiskās ietekmes un tendences.**
- **Nepietiekošs valsts atbalsts zinātniskai pētniecībai.**
- **Netiek veikti mērķtiecīgi un koordinēti zinātniskie pētījumi telpiskās plānošanas jomā.**
- **Vāji izmantots esošais intelektuālais un zinātniskais potenciāls.**

3.3. Priekšlikumi situācijas uzlabošanai pētījumu jomā telpiskajā plānošanā

3.3.1. Pamatojums

3.3.2. Ieguvumi no Latvijas līdzdalības ESPON programmās

3.3.3. Stratēģija situācijas uzlabošanai zinātnisko pētījumu jomā

3.3.1. Pamatojums (kāpēc tas vajadzīgs)

Latvijā nenotiek telpiskās plānošanas process Eiropas politikas izpratnē:

- Nav definēta Telpiskās plānošanas politika, kas integrētu dažādu atsevišķo nozaru politikas un stratēģijas;
- Galvenie plānošanas tiesību akti – *Attīstības plānošanas sistēmas likums, Reģionālas politikas pamatnostādnes, Reģionālās attīstības likums un Teritorijas plānošanas likums* nerisina telpiskās plānošanas jautājumus;
- Nav izstrādāts Nacionālais telpiskais plānojums un definēta valsts telpiskās attīstības stratēģija.

3.3.2. Latvijas ieguvumi no līdzdalības ESPON programmās

- **Latvija piedalīsies starptautisko telpisko politiku veidošanas procesā, tā vietā, lai tikai konstatētu pieņemto lēmumu sekas;**
- **Iespēja gūt starptautisko pieredzi plānošanā, strādājot multidisciplinārā starptautiskā komandā, apgūstot jaunas metodes un pieejas, veidot un adaptēt tās Latvijas vajadzībām.**
- **Izpratne par starptautiskiem procesiem ļaus pietiekoši adekvāti reaģēt un veidot pamatotu valsts telpiskās attīstības politiku;**
- **Iesaistīšanās ESPON programmu īstenošanā palielinās politiķu interesi un izpratni par teritorijas attīstības procesiem, tendencēm un prognozēm Eiropā un Latvijā.**

3.3.3. Stratēģija situācijas uzlabošanai zinātnisko pētījumu jomā

- **Balstoties uz SVID analīzi izvirzīti vairāki stratēģiskie mērķi un atbilstoši uzdevumi.**
- **Tie atspoguļo gan stiprās puses un iespējas, gan vājās puses un draudus, kas pagrieztas pozitīvā aspektā.**

Stratēģija situācijas uzlabošanai zinātnisko pētījumu jomā

1.stratēģiskais mērķis.

Konsolidēta zinātniskās pētniecības platforma

	Uzdevumi
1.1.	Valsts atbalsts zinātniskās pētniecības centru veidošanai uz augstākās izglītības mācību iestāžu bāzes
1.2.	Savstarpēji koordinētu zinātniskās pētniecības centru tīkla izveide, aptverot visus Latvijas reģionus.
1.3.	Zinātnisko pētījumu datu bāzes izveidošana, aptverot informāciju par agrāk veiktajiem pētījumiem un nodrošinot pašu pētījumu pieejamību digitalizētā formā.
1.4.	Augstākās izglītības studiju programmu saskaņošana ar telpiskās attīstības politiku interesēm.
1.5.	Valsts finansējums telpiskajā plānošanā pielietojamu zinātnisko pētījumu veikšanai.
1.6.	Sadarbība ar zinātniskās pētniecības centriem citās valstīs, informācijas un pieredzes apmaiņa.

2.stratēģiskais mērķis. Dati un informācija

	Uzdevumi
2.1.	Vienotas <i>Telpiskās plānošanas datu bāzes</i> izveidošana ar aktualizētiem un brīvi pieejamiem datiem un informāciju, aptverot dažādas nozares.
2.2.	Pieejamas un izmantojamas <i>Teritoriju plānošanas informācijas sistēmas - TIS</i> izveidošana (Telpisko plānojumu reģistrs).
2.3.	Kartogrāfiskais nodrošinājums ar dažāda mēroga un detalizācijas kartēm, kas pielietojamas telpiskajā plānošanā.
2.4.	Sadarbība ar ESPON datu bāzi, EUROSTAT, EK GIS servisu, nodrošinot par Latviju patiesus, aktualizētus datus un informāciju.
2.5.	Pieejama un izmantojama metodoloģija, teritoriālie indikatori un to sistēmas, instrumenti un metodes.
2.6.	ESPON pētījumu publikācijas, rezultāti, dati, kartes un instrumenti, to tulkojumi un anotācijas, kas izmantojami visplašākajam interesentu lokam saistībā ar telpisko plānošanu, - politiķiem, ekonomistiem, ģeogrāfiem, nozaru attīstības plānošanas speciālistiem.
2.7.	<i>GIS (Ģeogrāfisko informācijas sistēmu), kā telpiskās plānošanas analītiska instrumenta, pielietošana pētījumos un analīzēs.</i>

3.stratēģiskais mērķis. Integrēta Telpiskās plānošanas politika

	Uzdevumi
3.1.	Telpiskās plānošanas sistēmas un likumdošanas harmonizēšana ar Eiropas Savienības politikas dokumentiem.
3.2.	Atsevišķo nozaru politiku un stratēģiju integrēšana telpiskās attīstības plānošanas dokumentos.
3.3.	Teritorijas attīstības monitorings, tendenču noteikšana un prognozēšana.
3.4.	Starptautiskā sadarbība, aktīva līdzdalība ESPON programmās, projektos un pasākumos.

3.4. Priekšlikumi Latvijai nepieciešamajām pētījumu tēmām, virzieniem un uzdevumiem telpiskās plānošanas un ESPON 2013 programmas kontekstā

a. Reģionu, urbāno un lauku teritoriju konkurētspēja un teritoriālā attīstība.

Nr.	Tēma	Saturs (apakštēmas)
1	Demogrāfija	<ul style="list-style-type: none"> • Novecošanās (<i>tendences un prognozes</i>); • Migrācijas plūsmas; • <i>Iedzīvotāju skaita izmaiņas (tendences un prognozes).¹</i> • <i>Latvijas ekonomiskās un demografiskās attīstības prognozēšana izmantojot SASI scenāriju izpētes imitācijas modeli;²</i>
2	Sasniedzamība	<ul style="list-style-type: none"> • Transports, 2.pakāpes tīkli; • Telekomunikācijas un informācijas tehnoloģijas; • Energoapgāde.

¹ Apakštēma, kas uzsvēta kā nozīmīga vairākos ESPON 2006 tematiskajos projektos, bet nav iekļauta ESPON 2013 programmas tēmās.

² Apakštēmas, kas uzsvērts kā nozīmīgas ekspertu vērtējumos.

3	Klimata izmaiņas, vide, dabas resursi, risku mazināšana	<ul style="list-style-type: none"> ● Bioloģiskā daudzveidība un Natura 2000 vietas; ● Energoefektivitāte un atjaunojamie enerģijas avoti; ● Sabiedriskais transports, īpaši urbānajās teritorijās; ● Dabas un kultūras mantojums; ● Tūrisms.
4	Teritorijas attīstības sociālā dimensija	<ul style="list-style-type: none"> ● Nodarbinātība; ● Sociālais kapitāls; ● Mājoklis.
5	Urbānās teritorijas, mazās un vidējās pilsētas, metropoles urbānais reģions	<ul style="list-style-type: none"> ● Ekonomiskie dzinējspēki; ● Funkcionalitāte un potenciāls: ● Uzņēmējdarbība; ● Lokālā nodarbinātība; ● Vietējās sabiedrības attīstība; ● Fiziskās (ārējās) vides attīstība; ● Sociālā kohēzija; ● Urbānās reģenerācijas plāni;

6	Lauku teritorijas	<ul style="list-style-type: none"> ● Nodarbinātība; ● Ekonomiskās darbības dažādošana; ● Sasniedzamība; ● Galvenie pakalpojumi; ● Integrēta pieeja (politika); ● Attīstības poli (centri); ● Ekonomiskie klasteri. ● <i>Lauku attīstības uzraudzības sistēmas izstrāde lokālā reģionālā un nacionālā līmenī; ²</i> ● <i>Lauku attīstības indikatoru izstrāde un datu bāzu izveide; ²</i> ● <i>Tirgus ietekme uz lauku attīstību dažādos lauku apvidos; ²</i> ● <i>Robežu un pierobežu faktors lauku attīstības kontekstā; ²</i> ● <i>Lauksaimniecības restrukturizācijas ietekme uz lauku attīstību; ²</i> ● <i>Ekoloģiskās lauksaimniecības iespējas un to vērtējums lauku attīstības kontekstā; ²</i> ● <i>Lauku kā dzīvesvietas un saimnieciskās darbības dažādošana; ²</i> ● <i>Lauku attīstības integrācija citās attīstības politikās; ²</i>
---	-------------------	---

7	Policentriskā attīstība	<ul style="list-style-type: none"> ● Pilsētu - lauku saiknes; ● Līdzsvarota reģionālā attīstība; ● Ilgtspējīga attīstība; ● Tīklojums; ● Attīstības poli (centri).
8	Vadība	<ul style="list-style-type: none"> ● Urbānās un teritorijas attīstības pārvaldība; ● Spēju celšana; ● Sabiedrības ieguldījums; ● Publiskā un privātā partnerība; ● Kultūras politikas. ● <i>Teritoriālā monitoringa sistēmas izveidošana;</i>²

b. Teritoriālā sadarbība.

Nr.	Tēma	Saturs (apakštēmas)
9	Transnacionālā sadarbība (ar kaimiņu valstīm)	<ul style="list-style-type: none"> ● Upju baseinu pārvaldība; ● Risku vadība; ● Pētniecības un inovāciju centru tīklojums; ● Pilsētu - lauku sadarbība un pakalpojumi; ● Līdzsvarota teritoriālā attīstība; ● TEN-T (transporta tīkli); ● Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (ICT); ● Enerģija un sasaiste ar 2.pakāpes tīkliem; ● Lauku teritoriju attīstības centri; ● Sadarbība piejūras teritorijās;
10	Pārrobežu sadarbība	<ul style="list-style-type: none"> ● Saites starp pilsētu un lauku teritorijām; ● Mazo un vidējo uzņēmumu attīstība; ● Tūrisms, kultūra, amatniecība; ● Kopējas infrastruktūras izmantošana; ● Inovatīvu un konkurētspējīgu aktivitāšu klāsteri; ● Sadarbība piejūras teritorijās;

c. ES politiku teritoriālās ietekmes analīze.

Nr.	Tēma	Saturs (apakštēmas)
11	Enerģija	<ul style="list-style-type: none"> • TEN-E; • Atjaunojamā enerģija un energoefektivitāte; • Energoatkarība; • Enerģijas avotu dažādošana; • <i>Energosektora teritoriālās attīstības tendences un prognozes.</i>²
12	Transports	<ul style="list-style-type: none"> • TEN-T; • Sasniedzamība un savienojumi ar 2.pakāpes tīkliem;
13	Kopējā lauksaimniecības politika	<ul style="list-style-type: none"> • Lauku attīstības pīlārs.

ESPON 2013 programmā uzsvērts, ka pētījumi jāveic teritoriju attīstības un konkurētspējas kontekstā, fokusējoties gan uz procesu īstermiņa dinamiku, gan ilgtermiņa evolūciju.